

دکتر محمد صالحی راد
مدیر کل مرکز تحقیقات و پژوهش‌های قضائی قوه قضائیه

منطق گرائی در حقوق

بحثی در خصوص چگونگی انتساب خسارت بدنی به طرف عقد

مقدمه:

یکی از ارکان مطالبه خسارت، اثبات رابطه سببیت بین زیان و عمل خوانده است. در هر دو نظریه تقصیر^۱ و خطر^۲، زیان‌دیده باید مبنای مسئولیت را اثبات کند تا بتواند از مسئول مطالبه خسارت کند^۳. به این لحاظ حتی در فرض مسئولیت عینسی غیر قراردادی، که زیان‌دیده برای جبران خسارت نیازی به اثبات خطای طرف ندارد، باید توجه خسارت به عمل نامبرده یا شئی متعلق به او را اثبات کند.

هر چند علی‌القاعده همین امر در خصوص قراردادهای مشتمل بر «تعهد ایمنی»^۴ که زمینه‌ساز مسئولیت عینسی قراردادی متعهد است، نیز صادق می‌باشد و در این‌گونه

1- La theorie de faute

2- La theorie du risque

۳- دکتر سیدحسن امامی، حقوق مدنی، جلد اول، چاپ پنجم، کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۵۲، ص ۳۹۰ و بعد - دکتر ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی، ضمان قهری - مسئولیت مدنی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۹، شماره ۱۵۵ و بعد.

4- L obligation de securite

در حقوق غرب، این تعهد غالباً در قراردادهای متضمن ارائه کالا یا خدمات حرفه‌ای متجلی می‌شود.

قراردادها نیز مصدوم، با وجود معافیت از اثبات تقصیر طرف قرارداد، باید دلیل انتساب خسارت به متعهد را ارائه نماید لیکن به نظر می‌رسد که در بعضی قراردادهای مشتمل بر تضمین ایمنی، به لحاظ شرایط خاص حاکم بر آن، می‌توان متعهدله را از ارائه این دلیل معاف نمود. چنین معافیتهای منتهی به ایجاد فرضی می‌گردد که به موجب آن همه خسارات حادث در زمان و مکان اجرای قرارداد باید همچون خسارات ناشی از حادثه‌یی منتسب به مدیون در نظر گرفته شود مگر آنکه وی ثابت کند منشاء خسارت وارده کاملاً خارج از حیطه فعالیت او بوده است.

در حقوق ایران، با آنکه مسئولیت اصولاً بر پایه تقصیر استوار است، اما در آن نمونه‌هایی از قراردادهای یافت می‌شود که نه تنها مسئولیت متعهد در قبال خسارات وارده به طرف، مسئولیتی عینی است بلکه قرارداد متضمن فرض انتساب قهری خسارت به متعهد نیز می‌باشد. از جمله ماده ۳۸۶ قانون تجارت در زمینه قرارداد حمل کالا، که مشتمل بر تعهد ایمنی ناظر به مال التجاره^۱ است، چنین مقرر می‌دارد: «اگر مال التجاره تلف یا گم شود، متصدی حمل و نقل مسئول قیمت آن خواهد بود، مگر این که ثابت نماید تلف یا گم شدن مربوط به جنس خود مال التجاره یا مستند به تقصیر ارسال‌کننده یا مرسل‌الیه یا ناشی از تعلیماتی بوده که یکی از آنها داده‌اند و یا مربوط به حوادثی بوده که هیچ متصدی مواظبی نمی‌توانست از آن جلوگیری کند». به موجب ماده فوق نه تنها قانونگذار برای متصدی حمل فرض مسئولیت کرده است بلکه استناد ضرر به نامبرده را هم مفروض دانسته است. به این لحاظ صاحب مال التجاره نه تنها نیازی به اثبات خطای متصدی حمل ندارد بلکه نیازی به اثبات وجود ارتباط بین خسارت و عمل مسئول را هم ندارد. در این حالت مسئول، صرفاً با اثبات دخالت عوامل خارجی غیر قابل اجتناب از مسئولیت معاف خواهد شد.

هرچند تضمین مقرر در ماده فوق ناظر به خسارت وارده به کالا است و در قوانین

۱- استعمال واژه تعهد ایمنی کالا از باب تسامح است. بعبارت دقیق، اشیاء می‌توانند سالم و بدون عیب

ایران حکمی مشابه در خصوص تضمین ایمنی مسافرین یافت نمی‌شود، ولی همچنان که استاد گرانقدر جناب آقای دکتر کاتوزیان اظهار نظر کرده‌اند،^۱ رویه قضائی می‌تواند با کمی روشن‌بینی حکم ماده مرقوم را به مسأله حمل و نقل مسافرین تسری دهد. علاوه بر آن، روابط جدید صنعتی و ملاحظات مبتنی بر عدالت ایجاب می‌کند که محاکم ما، همچون دادگاه‌های فرانسه و نیز دادگاه‌های کامن‌لو، فرض تعهد ایمنی و مسئولیت عینی ناشی از آن را نه تنها به قرارداد حمل و نقل مسافر بلکه به بسیاری از قراردادهای دیگر که موضوع آن عرضه کالا و خدمات است گسترش دهند. قبول مسئولیت عینی ارائه‌کنندگان و عرضه‌کنندگان حرفه‌ای خدمات و کالاها در برابر خسارات بدنی وارده به استفاده‌کنندگان از آنها، نخستین گام مؤثر در حمایت از قربانیان حوادث است. با تحقق این امر، بر اساس معیاری منطقی، می‌توان قراردادهایی را باز شناخت که در آنها حتی نیازی به اثبات توجه خسارت به وسیله مورد استفاده جهت انجام قرارداد نیز نباشد که این امر خود گامی دیگر در تسهیل جبران خسارت مصدومین حوادث خواهد بود.

در این مقاله با توجه به تجربه رویه قضائی فرانسه، دو نوع تضمین یاد شده یعنی تضمین ایمنی با اشتغال بر فرض انتساب خسارت به طرف عقد و تضمین ایمنی بدون اشتغال بر چنین فرضی به اختصار مورد بررسی و تحلیل قرار خواهند گرفت:

۱- تضمین ایمنی با اشتغال بر فرض انتساب خسارت به طرف عقد

گفته شد که مصدوم حادثه برای جبران خسارت وارده به خود باید علاوه بر اثبات تحمل ضرر، وجود رابطه سببیت بین خسارت و فعالیت طرف را اثبات کند.^۲ در

۱- همان منبع، شماره ۱۷.

۲- برای تحلیل مفهوم سببیت ر.ک:

ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی: ضمان قهری - مسئولیت مدنی، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۹

شماره ۱۵۵ و ۱۵۷ و نیز:

G. VINEY, Traité de droit civil. (sous la direction de J.GHESTIN), Les obligations, la responsabilité: Conditions, L.G.D.J., 1982, n°332 et s. -B. STARCK, H. ROLAND et L. BOYE, Obligations, litec, 4 ème éd. 1991, n° 1192 et s. -P.JOURDAIN, (De l'incertitude affectant la relation causale), RTD civ., 1990, P.486.

مسئولیت‌های قراردادی مشتمل بر تضمین خطر اشیاء اثبات سببیت مستلزم نمایاندن این امر است که شیئی وسیله اجرای تعهد یا انتقال یافته به سبب آن، نقش تام و مؤثری در تحقق خسارت ایفاء نموده است.^۱ به عبارت دیگر مصدوم باید دلیل انتساب خسارت را به فقدان ایمنی وسیله مستعمله برای اجرای قرارداد یا شیئی واگذارشده در جهت انجام تعهد قراردادی ارائه نماید. با این حال مقتضای منطوق آن است که در بعض قراردادها، مصدوم، به لحاظ نقش و نوع فعالیت‌هایی که در حین اجرای قرارداد داشته است، از ارائه چنین دلیلی معاف شود.

از جمله این قراردادها، قرارداد حمل مسافر است. در این زمینه، مطابق رویه قضائی فرانسه، نه تنها متصدی حمل و نقل در طول مدت سفر ضامن ایمنی و سلامت مسافری است بلکه مسئولیت متصدی حمل متضمن فرض انتساب خسارات بدنی به وسیله نقلیه و بالنتیجه به اعمال متصدی حمل نیز می‌باشد. بدین ترتیب هنگامی که مسافری در خلال سفر مصدوم و متحمل خسارتی بدنی می‌شود نه تنها نیازی به اثبات خطای متصدی حمل ندارد بلکه به هیچ روی محتاج اثبات رابطه سببیت بین خسارت و عمل متصدی یا نقص وسیله و حتی دخالت شیئی از اشیاء مربوط به وسیله نقلیه در بروز خسارت هم نمی‌باشد. در واقع در موضوع حمل و نقل مسافر، دادگاههای فرانسه «دلیل مثبت رابطه سببیت بین خطرات وسیله حمل و خسارت وارده را مطالبه نمی‌کنند».^۲

به نظر ما، این معافیت خارج از آثار مسئولیت عینی بوده و مبتنی بر موازین منطقی است.^۳ چه هدف از برقراری مسئولیت عینی قراردادی صرفاً معافیت خسارت دیده از اثبات خطای طرف قرارداد است. لذا بررسی مسأله لزوم یا عدم لزوم ارائه دلیل

۱- در خصوص ضمان قهری نیز مسأله دارای همین حکم است.

2- G. VINEY, La responsabilité: Conditions, op. cit., n° 367.

3- M. SALEHIRAD, Essai sur la bonne foi et l'équité comme fondements des obligations contractuelles de sécurité, th. Strasbourg, 1997, P. 317 et s.

انتساب خسارت به عمل یا شیئی متعلق به طرف قرارداد مسأله جدایی است. در حقیقت، در موضوع حمل مسافر که جبران خسارت مسافر مصدوم صرفاً با اثبات وقوع حادثه در خلال سفر، بدون لزوم ارائه علت و منشاء آن، صورت می‌گیرد، اگر از متقاضی جبران خسارت خواسته شود که دلیل انتساب خسارت به وسیله نقلیه را هم ارائه کند، باز هم مسئولیت متصدی نقل مسافر مسئولیتی عینی خواهد بود. به این دلیل در نخستین سالهای پیدایش مفهوم تضمین امینی مسافر در حقوق فرانسه، یکی از دادگاههای استیناف این کشور،^۱ ضمن قبول معافیت مصدوم از اثبات خطای مسئول مسافربری و اعتقاد به قابلیت اعمال ماده ۱۱۴۷ قانون مدنی فرانسه بر موضوع،^۲ جبران خسارت را موکول به ارائه دلیل مثبت بر وجود ارتباط مستقیم حادثه با وسیله نقلیه کرده بود. به عبارتی دیگر، دادگاه با قبول عینی بودن مسئولیت متصدی حمل مسافر، خواهان سلب فرض انتساب قهری خسارت بدنی به فعالیت وی بود. لیکن دیوان کشور فرانسه،^۳ بر اساس اشمال تضمین امینی قرارداد حمل و نقل مسافر به فرض انتساب قهری خسارت بدنی مسافر به متصدی حمل، و با این استدلال که شرکت راه‌آهن صرفاً با ارائه دلیل مثبت بر اینکه عاملی خارجی سبب بروز حادثه بوده است می‌تواند از مسئولیت مبری شود، رأی صادره را نقض نمود.

به نظر می‌رسد که برقراری این فرض در قراردادهایی ممکن است که در آنها نه تنها مصدوم هیچ نقش فعالی در اجرای اصل تعهد نداشته باشد بلکه هیچ سهمی در اجرای مطلوب و کامل آن تعهد را هم عهده‌دار نباشد. در واقع، زمانی که متعهدله برای تحقق مورد تعهد خود را کاملاً در اختیار طرف قرارداد می‌گذارد، منطقاً می‌توان

1- CA Bordeaux, 5 mars 1917: DP. 1917 II, 93.

۲- ماده ۱۱۴۷ قانون مدنی اشعار می‌دارد: «در صورت اقتضاء متعهد به پرداخت زیان و خسارات ناشی از عدم اجرای تعهدات خود و یا تأخیر در اجرای آن محکوم می‌شود. مگر آنکه مدلل دارد که عدم اجرا یا تأخیر وی ناشی از سببی بوده است که وی نمی‌توانسته مانع آن شود به شرط آنکه هیچ‌گونه سوء نیتی نداشته باشد.» این ماده در مواردی اعمال می‌شود که متعهدله نیازی به اثبات خطای طرف قرارداد نداشته باشد.

3- Cass.civ., 10 mai 1921 : S.1922, I, 231; D.1923, I, 209.

استنتاج نمود که خسارت بدنی وارده به او از اجرای ناقص قرارداد یا فقدان ایمنی و سائل استعمال شده برای اجرای قرارداد نشأت گرفته است. به بیانی دیگر، در چنین حالاتی، از میان علل متعدد ممکن التّأثیر در ایجاد خسارت، انسان به علتی تکیه می‌کند که نوعاً محتمل برای ایجاد آن است و نه به عللی که ارتباط آن با خسارت جنبه استثنایی دارد.

زمانی که یکی از طرفین قرارداد - مانند مسافر قطار - نقشی غیرفعال دارد، سلامت و ایمنی وی کمتر بستگی به احتیاطات خود او دارد. لذا طبیعی است که طرف وی - متصدی حمل - در قبال سلامت او به نحو مطلق ضامن باشد. البته قبول نقش غیرفعال مسافر بدین معنا نیست که او چون محموله کالا انگاشته شود. مسافر، انسانی است با قدرت حرکت و ابتکار و می‌تواند، با اعمالی چون تردد در راهروهای قطار یا بیرون آوردن دست خود از پنجره، ایجاد حادثه نماید. اما فعالیت شخصی محتمل از خسارت‌آفرینی او به قدری قابل تسامح است که منطقیاً می‌توان - حداقل در بادی امر - خسارت حادث را به متصدی حمل منتسب نمود.

به شرح فوق بدهی است که این تضمین جز در خلال اجرای تعهد اصلی قابل توجیه نیست. زمانی که مسافر در حال رفتن به سوی قطار است یا برای ورود به قطار در کنار سکوی راه‌آهن حرکت می‌کند یا زمانی که از قطار پیاده می‌شود، ایمنی و سلامت وی بستگی به رفتار و احتیاطات اتخاذی خود او دارد و لذا در این حالات نمی‌توان خسارات بدنی وارده به وی را به متصدی حمل و نقل منتسب نمود.

فایده این فرض انتساب خودبه‌خود این است که حتی در مواقعی که علت واقعی بروز خسارت بدنی مجهول یا غیرقابل کشف باقی می‌ماند، مصدوم می‌تواند از این ضمانت در جهت جبران خسارات وارده سود جوید.^۱ چرا که متصدی حمل جز با اثبات

1- C A Lyon , 12 mars 1921 : DP : 1922, II , 168 - CA paris, 3 nov. 1947:: D.1948, I , 23.

وجود قوه قاهره یا خطای شخص مصدوم نمی‌تواند از مسئولیت معاف شود و ارائه چنین دلیلی از ناحیه وی نیز به سختی ممکن است. چنین فایده‌ای را می‌توان به روشنی در رأی مورخ ۲۹ نوامبر ۱۹۶۰ دیوان کشور فرانسه ملاحظه نمود:^۱

زن مسافری، در حین حرکت قطار، به وسیله سنگریزه‌یی که از پنجره نیمه‌باز قطار به داخل پریده‌بود از ناحیه چشم مجروح می‌گردد. دادگاه، به لحاظ وجود تضمین ایمنی در قرارداد حمل مسافر، متصدی حمل را مسئول حادثه اعلام می‌دارد. محکوم‌علیه در اعتراض به رأی صادره اظهار می‌دارد که تضمین ایمنی مستقر بر متصدی حمل قابل تعمیم به حوادث مربوط به خارج از وسیله حمل نمی‌باشد لذا حادثه پرتاب شدن سنگریزه‌یی به قطار، چه عمل ثالث بوده‌باشد چه نتیجه عمل طبیعت، می‌بایستی حادثه‌یی خارجی یا فورس ماژور محسوب شده و باعث معافیت متصدی حمل از مسئولیت شود. ولی دیوان کشور فرانسه، برای رد اعتراض معترض، بر این نکته اصرار می‌ورزد که تضمین ایمنی در موضوع نقل مسافر با فرض دیگری همراه است که آن عبارتست از انتساب خودبه‌خود خسارت به وسیله، و این فرض جز در حالت حصول یقین بر وجود قوه قاهره یا تقصیر مصدوم زائل نمی‌شود.^۲ در مانحن‌فیه پرتاب سنگریزه می‌تواند معلول علل متعددی، از جمله نقص یکی از اجزاء و دستگاه‌های وسیله نقلیه باشد و محکوم علیه دلیلی بر اینکه حادثه قطعاً به لحاظ علتی خارجی و غیرقابل پیش‌بینی و غیراجتناب واقع گردیده ارائه نکرده‌است، در نتیجه با صحیح تشخیص دادن رأی صادره آن را تأیید می‌نماید.

با توجه به جهات یاد شده، در این مقوله از تضمین ایمنی، متعهد به یک بیمه‌گر واقعی حوادث عارض بر متعهدله تبدیل می‌شود.^۳ اما تضمین خطر همیشه چنین دایره

1- Cass. 1 ère civ., 29 nov. 1960 : D. 1961, 75.

2- V. Dans le même sens: Cass. 1 ère civ., 6 oct. 1964: D. 1964., 709 - Cass. 2 ème civ., 3 Juill. 1963 : D. 1964, 67 - Cass. 1 ère civ., 20 oct. 1969: D. 1970, 33.

3- P.ESMEIN, note sous cass. 1 ère civ., 17déc. 1964 et 12 janv. 1965 : D. 1965, P. 366.

شمولی را ندارد. حالاتی نیز وجود دارد که این تضمین بدون اشمال بر چنین فرضی اعمال می‌شود.

۲- تضمین ایمنی بدون اشمال بر فرض انتساب خسارت به طرف عقد

در بعض قراردادها، هر چند که متعهد حرفه‌ای ضامن خطر اشیاء است ولی این تضمین مشتمل بر فرض خودبه‌خود انتساب خسارت به وی نمی‌باشد. در این قراردادها، مصدوم برای جبران خسارت وارده باید وجود رابطه عینی سببیت بین عمل شیئی و خسارات متحمله را اثبات نماید. به عبارتی دیگر، مصدوم، برای بهره‌مند شدن از این تضمین، باید به نحو مثبت نشان دهد که شیئی، خصوصاً به لحاظ عیش، سبب بروز خسارت بوده‌است. این تضمین ساده با عنایت به نقش فعال متعهد در اجرای قرارداد یا امکان نوعی بروز خسارت از طرق دیگر قابل توجیه است. چه در قراردادهایی که استفاده‌کننده از وسیله خود نقشی فعال به عهده دارد احتیاط او عاملی اساسی جهت حفظ ایمنی‌اش بوده و منطقاً نمی‌توان پذیرفت که همه خسارات بدنی حادث، قابل انتساب به فقدان ایمنی وسیله یا کارکرد بد و ناقص آن است. به این دلیل در حقوق فرانسه قراردادهای متعددی را می‌توان یافت که هر چند مسؤولیت متعهد آن قرارداد مسؤولیتی عینی است لیکن فاقد فرض انتساب خودبه‌خود ضرر به وسیله مورد استفاده خسارت دیده‌است. در این‌گونه قراردادها مسؤولیت متعهد منوط به اثبات آن است که منشاء خسارت، عیب یا فقدان ایمنی شیئی به‌کارگرفته شده بوده‌است. به محض اثبات این امر، متعهد مسؤول شناخته‌شده و جز با اثبات وجود قوه قاهره یا خطای مصدوم از مسؤولیت مبری نمی‌شود. این تذکر لازم است که در این موارد، همچون موارد مربوط به ضمان قهری، بررسی این امر که آیا از مجموع اوضاع و احوال قضیه شرایط انتساب حاصل می‌شود یا خیر به عهده دادگاه است. نمونه‌یی از این‌گونه عقود، عقد بیع است که در آن بایع ضامن ایمنی مبیع شناخته شده‌است.

مسلماً، در حالی که تولیدکننده و فروشنده هیچ نظارتی بر چگونگی استفاده خریدار از مبیع ندارند نمی‌توان آنان را، آن‌چنان که متصدی حمل را در قبال مسافر، ضامن همه خسارات محتمل ناشی از کالا دانست. چرا که پس از انعقاد عقد بیع، خریدار در چگونگی بهره‌گیری از مبیع کاملاً آزاد بوده، و دارای نقشی فعال است. لذا در عقد بیع، برای استفاده از تضمین ایمنی مبیع؛ باید ثابت شود که اولاً: منشاء حادثه در خود شیئی (مبیع) است و نه در بی‌احتیاطی یا عدم مهارت منتقل‌الیه در استفاده از آن. ثانیاً: در هر حال برای مسؤول شمردن فروشنده، و همچنین تولیدکننده، باید وجود نقصی در محصول اثبات شود.^۱ این راه حل عقلانی و منطبق بر ضرورت‌های علمی است. در واقع همچنان که یکی از حقوقدانان اظهار داشته است: «مسؤول شناختن تولیدکننده برای همه خسارات ناشی از شیئی، حتی در صورتی که نقصی در آن موجود نباشد، یا معاف کردن مصدوم از اثبات این نقص، موجب فلج شدن همه فعالیت‌های صنعتی در جامعه خواهد بود».^۲ ضرورت اثبات عیب شیئی یا نقص مبیع بدین لحاظ است که همه اشیاء، حتی معمولی‌ترین آنها، برحسب نوع استفاده‌یی که از آنها به عمل می‌آید می‌توانند خطرناک باشند.^۳

این تعهد ایمنی را نمی‌توان «تعهد به مراقبت» تلقی نمود چرا که زیان دیده برای جبران خسارات وارده به خود نیازی به اثبات خطای فروشنده یا تولیدکننده کالا ندارد. در عین حال این تعهد به هیچ وجه ایجاد فرض وجود رابطه سببیت بین خسارت وارده و فقدان ایمنی مبیع را نمی‌نماید.

1- J. GHESTIN et B. DESCHE, *Traité des Contrats, La vente*, L.G.D.J., 1990, n°863.

2- ph. MALAURIE, note sous Cass. 1ère civ., 20 mars. 1989, D. 1989, P.382.

3- P.JOURDAIN, *Les actions des acquereurs insatisfaits au victimes de dommages*, Gaz. pal. 1994, II, doct. P. 829. - J.HUET, *RTD civ*, 1958, P. 409. - O. BARRET, ((vente)), *Rép. civ.*, Dalloz, n°1673.

در این گونه قراردادها اگرچه تنها اثبات تحمل خسارت برای مسؤول دانستن طرف کافی نیست ولی به محض اینکه مصدوم اثبات نماید که ضرر وارده به لحاظ نقص شیئی به وجود آمده است، تولیدکننده یا فروشنده مسؤول شناخته خواهد شد. بدین جهت است که رأی مورخ ۲۲ ژانویه ۱۹۹۱ دیوان کشور فرانسه، در خصوص خسارات ناشی از استعمال محصولات بهداشتی، اعلام می‌دارد که تعهد ایمنی موجود در قرارداد فروش چنین محصولات «شامل تضمین قهری همه خسارات ممکن‌الوصول ناشی از استعمال این فرآورده‌ها نخواهد بود». این اظهارنظر، که اختصاص به محصول مورد اشاره در رأی ندارد، مبین اخراج فرض انتساب خودبه‌خود خسارت به مبیع است.

مسئولیت مرکز انتقال خون نیز در زمره این گونه مسؤولیتهای عینی غیرمقترن به فرض انتساب است. در این زمینه رویه قضائی فرانسه تضمینی را، که عبارت است از تحویل خون غیرآلوده به گیرندگان آن، بر مرکز انتقال خون تحمیل می‌کند.^۱ این تضمین نیز دربرگیرنده فرض توجه خودبه‌خود ضرر به مرکز انتقال خون نیست، بلکه خون‌گیرنده‌یی که دچار بیماری شده و مدعی است که علت ابتلاء به بیماری، خون آلوده بوده است باید دلیل وجود رابطه سببیت بین بیماری خود و خون دریافتی را ارائه نماید. ارائه این دلیل لازم به نظر می‌رسد چه تنها طریق ابتلای به بیماریهای خونی، آلودگی خون دریافتی نیست و طرق متعدد دیگری نیز

1- Cass. 1 ère civ. , 12 avr. 1995 (2 arrêts) : Bull. civ. II, n° 179 , et 180, JCP.1995 , éd. G, II, 22467 , note P.Jourdain - Cass. 1 ère civ. , 14 nov. 1995: Bull. civ.I , n°414 - Cass. 1 ère civ, 9 juill. 1996 : Bull.civ. I , n° 303 et 304 , ; D. 1996 , P.610 , obs. Y.Lambert - Faivre.

برای مبتلا شدن به چنین بیماریهایی متصور و ممکن است. بدیهی است در این زمینه نمی‌توان نظریه‌ی قاطع بر چگونگی احراز رابطه سببیت ارائه نمود. دادگاه باید در هر مورد، با توجه به اوضاع و احوال و چگونگی بروز حادثه و ارزشیابی تأثیر هریک، به قضاوت بپردازد. اما با ارائه این دلیل از ناحیه وی مرکز مزبور نمی‌تواند با اثبات عدم تقصیر خود یا رعایت کلیه احتیاطات لازم در این خصوص از مسؤولیت مبری گردد. تنها طریق معافیت وی از جبران خسارت، ارائه دلیل بر وجود سبب خارجی غیر قابل انتساب به مرکز است.

به شرح فوق، اولاً اظهار نظر گهگاه رویه قضائی فرانسه مبنی بر اینکه تضمین ایمنی (معروف به تعهد ایمنی به نتیجه)^۱ لزوماً دربرگیرنده فرض سببیت بین مورد تعهد و خسارت حادث می‌باشد^۲ ناصواب است چرا که در واقع فرض سببیت مذکور در ماده ۱۱۴۷ قانون مدنی فرانسه^۳ تنها رابطه سببیت بین فعالیت شخص و عدم اجرای تعهد را برقرار می‌سازد نه رابطه سببیت بین عدم اجرای قرارداد و خسارت وارده بر طرف قرارداد را.^۴

ثانیاً: ملاحظه می‌شود که برخلاف نظر بعضی مؤلفین،^۵ نقش خنثی یا فعال

مصدوم در قراردادهای مشتمل بر تضمین ایمنی نمی‌تواند معیاری برای تمیز «تعهد

1- L' obligation de sécurité de résultat.

2- Cass.1 ère civ . , 16 févr. 1988: Bull. civ. I , n°42.

۳- متن ماده ۱۱۴۷ قانون مدنی در باورقی صفحات قبل ذکر شده است.

4- H.et L.MAZEUD et A.TUNC. Traité théorique et prathqique de la responsabilité civile, délictuelle et contractuelle , t . II , 5ème éd . , n°1698.

5- G. DURRY , RTD civ . , 1970 , P. 186 et Rtd civ . 1973, P. 362.

مراقبت^۱ از «تعهد به نتیجه»^۲ باشد. بلکه اثر این نقش صرفاً مناسبت یا عدم مناسبت برقراری فرض انتساب قهری خسارت بدنی به طرف قرارداد است.

* * *

مرگ عین القضات همدانی

عین القضات را به دعوی الوهیت متهم ساخته، محضری بر قتلش پرداخته به سعی وزیر خلیفه پوست او را کردند و در مدرسه خودش بر دار کرده پس از آن در بوریای به نفت آلوده پیچیده سوختند.

گویند این رباعی را در اواخر عمر گفته است:

ما مرگ و شهادت از خدا خواسته‌ایم

وان هم نه به چیز کم‌بها خواسته‌ایم

گر دوست چنین کند که ما خواسته‌ایم

ما آتش و نفت و بوریای خواسته‌ایم

از لطیفه‌های ادبی «بقاء» ص ۱۵۲ به نقل از ریاض العارفین

1- L' obligation de moyens.

2- L' obligation de résultat.